

Subject Area
Sociology

Year: 2022

Vol: 8 Issue: 99

PP: 2059-2064

Arrival

06 May 2022

Published

30 June 2022

Article ID Number

62814

Article Serial Number

20

Doi Number

<http://dx.doi.org/10.29228/ssj.62814>

8/ssj.62814

How to Cite This Article

Yılmaz, E. (2022).

“Demokrat Parti Dönemi (1950-1960) Kentleşme Sürecinde Öne Çıkan Özellikler” International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2059-2064

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Demokrat Parti Dönemi (1950-1960) Kentleşme Sürecinde Öne Çıkan Özellikler**Democratic Party Period (1950-1960) Characteristics Of The Urbanization Process**Ensar YILMAZ¹ ¹ Doç. Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul, Türkiye**ÖZET**

1950’li yıllar, Türkiye’nin kentleşme süreci üzerinde derin izler bıraktığı ve etkilerinin günümüze değin devam ettiği bir dönem olmuştur. Demokrat Parti (DP) dönemi olarak da bilinen bu dönem, kırsal kesimden şehirlere doğru göç hareketlerinin başladığı ve en yüksek noktasına ulaştığı, ancak sonradan gerilediği bir dönemin başlangıcını teşkil etmektedir. Bu nedenle DP döneminin Türkiye’nin kentleşme serüveninde özel bir yeri ve ayrı bir önemi vardır. Zirai alanda 1950 ile 1960 yıllarını kapsayan dönemde, makineleşme ve modernizasyon süreciyle birlikte tarımsal üretim ortalama yüzde 80 oranında artış göstermiş, bu da Türkiye’nin ekonomik büyümesini ve ticaretin canlanmasını sağlamıştır. Söz konusu dönemde hayata geçirilen politikalar aracılığıyla, yeni karayollarının yapımıyla yerleşim birimlerinin birbirine bağlanması toplumsal hareketliliği hızlandırmış, kırlardan kentlere doğru yoğun bir göç hareketine neden olmuştur. Türkiye’de kentleşme sürecini büyük oranda belirleyen, kırsal alandaki yapısal dönüşümlerden ziyade, kentsel alanların çekim merkezi haline gelmesi olduğunu söylemek de mümkündür. Bu olgunun ortaya çıkmasında Demokrat Parti iktidarının bilhassa karayolları politikası etkili olmuştur. DP iktidarının yol politikası; köylerin pazara bağlanmasını ve ülkenin en ücra köşesindeki insanların kent ve kasabanın pazarına ulaşabilmesini sağlamış; farklı renklerden oluşan, içinde farklılıkları barındıran pazar sayesinde kırsal alandaki insanların da burada yer alabileceği duygusunu harekete geçirmiş, önce hayallerinin sonra umutlarının ve nihayet eylemlerinin dayanağı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Kent, Kentleşme**ABSTRACT**

The 1950s was a period in which Turkey’s urbanization process left deep traces with continuing effects until today. This period, which is also known as the Democratic Party (DP) Period, marks the beginning of a period in which migration movements from rural areas to cities began and reached their top point, declining afterward. Therefore, the DP period has a special place and importance in Turkey’s urbanization adventure. Agricultural production increased by an average of 80 percent with the process of mechanization and modernization and led to the economic growth of Turkey and the revival of trade in the agricultural field between 1950 and 1960. The construction of new highways and the connection of settlements to each other through the policies implemented in this period accelerated social mobility causing an intense migration movement from the countryside to the cities. It is possible to argue that urban areas became centers of attraction rather than structural transformations in rural areas that largely determine the urbanization process in Turkey. Especially the “highways policy” of the Democratic Party Government was effective in the emergence of this phenomenon. The “highways policy” of the DP Government ensured that the villages were connected to the market and that the people in the most remote corner of the country could reach the market of the city and the town. This stimulated the feeling that people in rural areas could also take part here thanks to the market, which was made up of different colors, and it became the basis of first their dreams, then their hopes, and finally their actions.

Keywords: Democratic Party, Migration, City, Urbanization**1. GİRİŞ**

Ekonomik, sosyal, kültürel ve demografik açıdan çok sayıda tanımı olan kentleşme olgusu, kavramsal olarak, en yalın haliyle, kentlerin ortaya çıkma, gelişme ve değişme süreçleriyle ifade edilir. Genel hatlarıyla ise; sanayileşme ve ekonomik gelişmeye paralel olarak kent sayısındaki artış ve büyümesiyle birlikte sosyal yapısında örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma sonucunu getiren, insan davranış ve ilişkilerinde değişimlere neden olan bir nüfus birikimi olayıdır biçiminde tanımlanmaktadır (Niray, 2002:4).

Türkiye’deki kentleşme olgusu da, ülkenin sosyal, siyasi, iktisadi ve kültürel yapısını, değerlerini ve normlarını yeni bir forma sokarak değişime uğratmış, yeni bir sosyalleşme ve siyasallaşma sürecine yol açmıştır. Dolayısıyla kentleşme olgusu, sadece tarımsal alandaki dönüşümün ve sanayileşmenin bir sonucu değil, toplumsal değişim sürecinin de bir göstergesi olmasının yanı sıra, çağdaşlaşmanın da ölçütü olarak görülmüştür (Yılmaz ve Çitçi, 2011:253).

1950’li yıllar, Türkiye’nin kentleşme süreci üzerinde derin izler bıraktığı ve etkilerinin günümüze değin devam ettiği bir dönem olmuştur. Demokrat Parti (DP) dönemi olarak da bilinen bu dönem, kırsal kesimden şehirlere doğru göç hareketlerinin başladığı ve en yüksek noktasına ulaştığı, ancak sonradan gerilediği bir dönemin başlangıcını teşkil etmektedir (Batmaz ve Erdem, 2016: 204). Bu nedenle, DP döneminin Türkiye’nin kentleşme serüveninde özel bir yeri ve ayrı bir önemi vardır.

2. DP DÖNEMİNDE GÖÇ OLGUSUNUN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Türkiye'nin ekonomik yapısı, 4 Temmuz 1948 yılında ABD ile imzalanan Ekonomik İşbirliği Anlaşması'yla köklü bir değişim içine girmiş, ülkeye hibe edilen tarım alet ve makineleriyle yeni bir süreç başlamıştır. Öte yandan, ülkedeki çimento ve demir üretimi artışı, yeni karayollarının yapımı, traktör ve pulluğun çoğalması ve kırsal alanda yaşanan kan davaları gibi saikler, köylerden kente doğru yaşanan göçlerin nedenleri arasındadır (Balcı, 2018: 12).

Söz konusu dönemde, kırdan kente göç olgusu irdelenirken bilhassa tarım alanındaki yapısal ve ekonomik dönüşümler üzerinde durulmaktadır. Öyle ki dış yardımlar neticesinde tarım alanında traktörün devreye girmesiyle köylerdeki nüfusun yüzde 81'den yüzde 77'ye düştüğü görülmekte; bunun da nedeninin tarımda meydana gelen makineleşme süreci olduğu saptanmaktadır. Traktör sayısında hızlı bir artış yaşanmış; 1945 yılında ülke genelindeki 1156 olan traktör sayısı, 1950 yılına gelindiğinde 16.585'e yükselmiş, 1952 yılında ise bir anda 31.145'e fırlamıştır (akt. Yılmaz ve Çiftçi, 2011: 259). Bu da toprakta fiilen çalışan işgücünün, yerini makinelere bırakması anlamına geliyordu (akt. Yılmaz ve Çiftçi, 2011: 260).

Siyasi iktidarın tarım alanına dönük ekonomi politikaları, makineleşme, modernizasyon ve vergi indirimleri gibi bir dizi uygulamayı içerirken, köyden kente göç olgusunun temel dinamiğini oluşturmuş; (Batmaz ve Erdem, 2012: 208) ancak makineleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan büyük işletmeler, geçimlik tarım yapan ortakçıları ve yarıcılarını işsiz bırakmıştır (Özer, 2014: 77). Dolayısıyla kırsal kesimde baş göstermeye başlayan ve artışa geçen işsizliğe kamusal imkânlardan yoksunluk ve tarımsal üretkenlikte yetersizlik gibi sebepler de eklenince, yeni bir yaşamın hayaliyle gözler kentlere doğru çevrilmiştir (akt. Yıldırım, 2004:27).

Nihayetinde 1950'li yıllarda gitgide hız kazanan kırsal alandaki kopuş süreci, kentsel yerleşimlere doğru yoğun bir göçe dönüşmüştür. Bu nedenle Türkiye'deki 1950'den itibaren gerçekleşen kentlere yönelik göç hareketinin temelinde, hem sayısal anlamda, hem de nüfus yapısı itibariyle meydana gelen artış kır orijinlidir. Kentlerin göçler içindeki durumları ve coğrafi dağılımlarına verili göç hareketleri bağlamında bakıldığında; özgül yapısı, tarihi ve iktisadi birikimleri ve bölgesel konumlanışları açısından, irili ufaklı bütün kentlerin, kentleşme sürecine belli düzeylerde katkı sağladığını söylemek mümkündür (Işık,2005: 63).

Öyle ki, söz konusu dönem öncesi sadece başkentte yıllık % 6'lık bir nüfus artış hızı kaydedilirken, DP döneminde ülkenin bütün büyükşehirlerinde benzer bir nüfus artışı meydana gelmiştir. Ancak kentlerin "çekici" hale gelmesinde sadece 1950'li yıllardaki kırsal kesimde yaşanan gelişmeler değil, yine aynı yıllarda ülkemizin hızlı bir sanayileşme sürecine girmiş olması belirleyici olmuştur. Söz konusu dönemde büyükşehirlerle yönelik gerçekleştirilen sanayi yatırımları, kırsal kesim insanının başta İstanbul ve Ankara olmak üzere, İzmir, Adana gibi belli başlı şehirlere göç etmesiyle sonuçlanmıştır (akt. Işık, 2005: 62).

O yıllarda göç hareketlerinin temelinde ekonomik sebeplerin bulunduğu; kırsal kesime nazaran belirgin bir üstünlük taşıdığı bilinmektedir. İşgücünün emek yoğunluklu olduğu kırsal alanda, yapılan işin ne kadar sermayeye tekabül ettiği tespit edilemezken, kentlerde ise periyodik olarak aylık ücret alma imkânı ve alternatif iş ve çeşitli istihdam olanaklarının olması çalışanlara maddi açıdan cazip gelmektedir (Öztürk ve Çalışkan, 2019: 679-680).

Kırsal kesimden kentlere doğru gerçekleşen göçlerin çok sayıda nedeni bulunsa da en önemli faktör yine de ekonomidir. Çünkü söz konusu süreçte yaşanan içgöç hareketleri bize, köylerdeki yurttaşların, gerileyen yaşam standartlarını yükseltebilmek için kırsal alandan uzaklaşarak kentleri tercih ettiğini göstermektedir (Orkut, 2017: 52). Demokrat Parti döneminde kentlere yönelik hizmetlerde ciddi bir artış meydana gelmiş, bu da kırsaldaki işgücü fazlasının kentlere akmasıyla sonuçlanmıştır. Sözelimi 1950-1954 yılları arasında inşaat ve tarım sanayisi ile karayolu yapımına yönelik toplam yatırımlarda %256 oranında devasa bir artış olmuştur. Şehirlerde gelişme kaydeden inşaat ve sanayi sektöründe işgücü açığının ortaya çıkması da aynı şekilde buraları cazibe merkezine dönüştürmüştür. Ayrıca, kentleri çekim merkezi haline getiren diğer nedenler ise, kamu hizmetlerinin ve eğitim imkânlarının fazlalığıdır (akt. Batmaz ve Erdem, 2016: 208).

3. KENTLEŞME SÜRECİNDE ÖNE ÇIKAN ÖZELLİKLER

Yurt genelindeki değişimleri, iktisadi ve sosyal açıdan ortaya çıkan ciddi dönüşümleri, nüfus ve kaynak hareketlerini içeren kentleşme olgusu, başlı başına değişim anlamına gelir; bu biçimiyle de sosyal, iktisadi, siyasi ve idari işlevlere sahiptir (Adıyaman, 2008: 16).

Öncelikle toplumsal değişim ve yeniden biçimlenme sürecinin bir ifadesi olan kentleşmede nüfus, yeni bir örgütlenme ve sosyal ilişkiler aracılığıyla bambaşka bir topluluk yaratır. Alabildiğine geniş ve karmaşık bir karakter taşıyan kent yaşamı, kırsal kesimdeki toplumlardan tamamen farklı ve hatta taban tabana zıt özellikler barındırır (Adıyaman, 2008:16). Kentleşme sürecinin ikinci karakteristik özelliği, siyasi ve idari bir örgütlenme

sürecini kapsamaktadır. Hızlı kentleşmeye koşut olarak kentlerdeki büyümenin de hızlanmış olması, sorunları da çoğaltmış, bu da beraberinde yeni siyasi-idari örgütlenmeleri getirmiştir (Adıyaman, 2008: 16-17).

Kentleşme sürecinin üçüncü ayırt edici özelliği, demografik bir olay olmasıdır. Nüfus yapısındaki artışın iki temel nedeni bulunmaktadır: İlki, doğum ile ölüm arasındaki farktan kaynaklanan artış; ikincisi ise, göç hareketleridir. Kentleşme sürecinin dördüncü tipik özelliği de insanların davranış ve ilişkilene biçimlerini değiştirmesi, kendine özgü bir yapı taşımasıdır. Bu sürecin beşinci karakteristiğini ise kırsal alandaki çözülmeden kaynaklı kente yönelik yoğunlaşma oluşturur, bu da kır ile kent arasındaki nüfus ve kaynak hareketlerine neden olur (Adıyaman, 2008: 17).

1950 yılından sonra Türkiye'nin önceki yıllara kıyasla çok hızlı bir kentleşme sürecine girmesindeki ana faktör, sosyal ve ekonomik yapıda meydana gelen değişimlerdir. Öyle ki 50'li yılların başlarında yüzde 75'inin kırsalda yaşadığı Türkiye nüfusunun kentlere akın etmesinde, tarımda yaşanan gelişmeler belirleyici olmuştur. Savaş öncesinde ülke ekonomisinin iç pazarla sınırlandırıldığı söz konusu dönemde, tarımın makineleşmesine paralel olarak dışa açılma politikası devreye sokulmuştur. Tarımsal alanda hızlı bir modernizasyonun yanı sıra, öte yandan da demiryolu merkezli bir ulaşım perspektifinden karayolu merkezli bir perspektife adım atılmıştır (akt. Işık,2005:62).

DP'ye göre, Türkiye'nin ekonomik gelişimini sekteye uğratan nedenlerin başında ulaştırmanın yetersizliği ve pahalılığı gelmekteydi. Bu sebeple kentleşme sürecinde köy, kasaba ve bucak yollarını süratle yaparak anayollara bağlamayı hedeflemiştir. DP'nin bu noktadaki tutumunun, kırsal alan ile kentler arasındaki ulaşım döngüsel olması nedeniyle doğrudan kentleşme politikasına hizmet ettiğini söyleyebiliriz (Kayan, 2017: 167).

Dolayısıyla Türkiye tarihinin ilk yoğun ve hızlı kentleşme süreci 1950-1960 yılları arasında yaşanmıştır. Örneğin, 1950 yılında 5 milyon 244 bin olan kentli nüfusun 10 yıl gibi bir sürede yüzde 69 oranında artarak 1960 yılında 8 milyon 860 bin kişiye ulaştığı görülürken, toplam nüfus içindeki payı da yüzde 25,1'den yüzde 31,9'a çıkmıştır. Kent nüfusundaki artış hızının en yüksek düzeye ulaştığı yıllar ise 1950'lerin ilk yarısıdır; bu oran 1945-1955 yılları arasında binde 22,5 iken, 1950-1955 arasında ise binde 55,6'ya ulaşmıştır (akt. Yılmaz ve Çitçi,2011:259).

Gerçekten de 1950 yılında kent nüfusunun genel nüfus içindeki oranına baktığımızda yüzde 18,5 olduğunu, 1960 yılında ise bu oranın yüzde 25,2'ye yükseldiğini görürüz. Söz konusu dönemde her on köylüden biri kente göç etmiştir, bu da meydana gelen mekânsal hareketlilik nedeniyle fiziki sınırların silinip merkez-çevre kültürünün karşı karşıya gelerek kültürel bütünleşmenin ilk nüvelerini oluşturmuştur. Bu dönem her ne kadar toprak mülkiyetinin yaygınlaştığı bir dönem olsa da tarımın makineleşmesi kırsal kesimden kentlere doğru içgöç hareketine ivme kazandırmış öte yandan konut inşaatları ve fabrika sayısındaki artış da şehirleri cazibe merkezi haline getirmiştir. Şehirlerdeki ekonomik canlılıkla birlikte meydana gelen göçlerin ortaya çıkardığı bir başka durum ise köyün kente açılmasını yansıtan mekân tipi olan gecekonduların (Tosun ve Tosun, 1995: 54-55) görülmeye başlanmasıdır.

Türkiye'deki kent nüfusunda 1950 yılına değin yavaş bir artış eğilimi gözlemlenirken, kırsal alandaki yapısal dönüşümlerle meydana gelen çözülmeyle birlikte gerçekleşen yoğun göç hareketi, kentlerin nüfusunda da hızlı bir artışa sebep olmuştur. Kır-kent nüfus dağılımlarının değişime uğradığı 1950-1960 yılları arası, bu açıdan oldukça çarpıcı veriler sunmaktadır; sözgelimi 1950 yılında kentli nüfusun ülke genelinde dörtte birlik bir orana sahip olduğunu, ancak on yıl sonrasında, yani 1960 yılında bu oranın yüzde 30,54'e yükseldiğini görüyoruz. Söz konusu dönem kent nüfusunun Türkiye ortalamasına göre iki katı oranında arttığı, öte yandan kırsal kesimdeki nüfus artışının ciddi bir gerileme içine girdiği, köyden ve köylülükten hızla bir kopuşun yaşandığı bir dönem olarak kayıtlara geçmiştir (akt. Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1597).

4. GÖÇ VE KENTLEŞME SÜRECİNİN SONUÇLARI

Ülkemizdeki kentleşme sürecini belirleyen, 1950 yılından 1960'a değin uygulanan ekonomi politikalarıdır; öncelikle tarımsal alandaki hızlı makineleşmeye ek olarak ürün fiyatları desteklenmiş ve yeni alanlar üretime açılarak kırsal kesim pazara açılmıştır (Kanca, 2012: 61). Ancak o dönem, Türkiye'nin sanayisi, sosyoekonomik olanakları ve altyapısıyla devasa bir demografik hareketliliği taşıması mümkün olmayan kentlerdeki konut meselesine gecekondulaşma ile çözüm üretilmeye çalışılması, çarpık yapıların ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır (Batmaz ve Erdem, 2016: 211). Her ne kadar çarpık kentleşmeye neden olan ve dünden bugüne uzanan gecekondulaşma süreci büyük bir sorun olarak addedilse de sosyal koşullar göz önüne alındığında o dönem için yoksul kesimlerin barınma problemini çözdüğü de söylenebilir.

Ülkemizde ilk gecekonduların ne zaman ortaya çıktığıyla ilgili resmi bir belge yoktur; ancak genel kanı, bir kentleşme problemi olarak bu yapıların İkinci Dünya Savaşı'nın bitimine doğru belirmeye başladığı ve savaşın ardından da hızlı bir gelişme kaydettiği yönündedir (Çakır, 2011:213).

Savaşın sona ermesiyle birlikte köylerden kentlere göç edenlerin barınma problemini karşılayabilecek tek alternatif gecekondular, öte yandan aynı yıllarda dar gelirlilerin “Konutu Olmayana Konut” sloganıyla kredi, vergi ve arsa tahsisi gibi uygulamalarla konut sahibi olmasına yönelik politikalar da izlenmiştir. Türkiye’de gecekondulaşma probleminin 1960’lara değin yıkımlarla çözümlenebileceği, kaçak yapıların mevzuata uygun hale getirilerek düzenin korunabileceği düşünülüyordu. Bu süreci, gecekondularda mahalleleşme dönemi izlemiştir (akt. Genç, 2014: 17).

Gecekondulaşma olgusu ilk kez İkinci Dünya Savaşı’nın yaşandığı yıllarda gündemimize girmiş, fakat sonraki süreçte hemen her dönem ülkenin siyasi hayatında önemli bir sorun olarak yer edinmiştir. O yıllardaki gecekondulaşma hızına bakıldığında; 1948 yılında 25-30 bin arası olan gecekondular sayısının, sadece 5 yıl içinde, yani 1953 yılında 80 bine ulaştığı görülmektedir. Söz konusu dönemde gecekondulara yasal affın getirildiği 6188 sayılı yasanın çıkarılmasıyla birlikte, bu sayının 1960 yılında 240 bine ulaştığı tespit edilmiştir (akt. Yılmaz ve Çiftçi, 2011: 260). Yine aynı dönem, kaçak yapılaşmanın önüne geçebilmek için 6188 sayılı Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Yapılar Hakkındaki Yasa çıkarılmış; böylece belediyenin elindeki veya belediyeye çeşitli yollarla geçecek olan arsaların ihtiyaç sahiplerine temlik veya tahsis edilerek konut ihtiyacının giderilmeye çalışılması hedeflenmiştir. Böylelikle 1953 yılına kadar inşa edilmiş olan gecekondular kapsayan bu yasa ile o tarihe kadarki tüm gecekondular yasal bir çerçeveye oturtulmuş, o tarihten itibaren ise yapımına yasak konulmuştur (Genç, 2014: 17).

Kentlerde karayollarının yapımına koşut olarak araç sayıları çoğalmış; gelişigüzel, derme çatma inşa edilen gecekondular ise kentlerin görünümünü değiştirmiştir; bu değişimden en büyük payı alan da sosyal ve ekonomik yapısı itibarıyla Türkiye’nin en önemli kenti sayılan İstanbul olmuştur. Ülkenin hızlı sanayileşmesi bir yandan içgöçü artırırken, diğer yandan İstanbul’daki Zeytinburnu ve Bayrampaşa gibi ilçelerin de hızla büyümesiyle sonuçlanmıştır (Küçükülahlı, 2017:541). Büyük kentlerde gecekonduların yanı sıra yüksek binaların inşa edilmesi sadece çarpık kentleşmeyi değil, aynı zamanda çevre ve sağlık sorunlarını da ortaya çıkarmıştır (akt. Çakır vd.,2020: 140).

Türkiye’nin kentleşme sürecini demografik yapısı belirlediği için, kentler, kırsal kesimden gelenlere görece daha bir yaşam sunsa dahi, yine de kırsal işgücünü değerlendirecek bir kapasite taşımadıklarından, bu insanlar için “gizli işsizlik” veya “mevsimlik işsizlik” gibi ekonomik sorunlar burada “açık işsizlik” olarak karşılımlarına çıkmaktadır (akt. Yıldırım, 2004: 28). Bir yandan ekonomik sorunlarla boğuşurken, diğer yandan iş bulamayan, eğitimini sürdüremeyen, sağlık sorunlarıyla baş etmeye çalışan bu insanlarda kent yaşamının sıkışıklığı içinde adaletsizlik ve isyan duygularının harekete geçmesi nedeniyle kent suçlarında ciddi bir artış meydana gelmiştir (Batmaz ve Erdem, 2016: 209). Öte yandan, ayak uyduramadıkları kent yaşamında kırsal değerleri de aramış ama bulamamış, bunun doğal sonucu olarak da büyük bir bölümünü kimlik bunalımına sokmuştur (Balcı, 2018: 13).

Kentleşme sürecinde karşımıza çıkan bir diğer konu da tarım alanındaki makineleşmeye paralel olarak emek yoğun aile üretiminden pazara dönük teknoloji yoğun üretime geçilmesi, ailenin biricik üretim birimi olmaktan çıkması, geleneksel geniş ailenin demokrasiyle tanışarak çekirdek aileye dönüşmesi ve kadının iş hayatına atılmasıdır. Türkiye’deki kentleşme süreci, insanların hayatına sosyal yaşam, siyaset, kültür, eğitim, sosyal güvenlik ve kitle iletişim gibi birtakım kavramları da dahil etmiştir (Balcı, 2018: 9).

Kentleşme olgusu ile kentleşme süreci eşzamanlı ilerleyen bir süreç değildir; kentleşme daha yavaş bir seyir izlerken, maddi kültür ögesinin manevi kültür ögesine göre daha hızlı gerçekleşmesi gibi kentleşme olgusu da daha hızlı bir seyir içindedir. Dolayısıyla mekânsal ve sosyo-psikolojik meseleleri içinde taşıyan kentleşme süreci, ancak belli bir noktadan sonra bireyi “kentli” hale getirebilir. İki arasındaki makasın açıklığı veya kapanma süreci toplumsal sorunların boyutunu belirlediği gibi kapanma sürecinin uzaması da gerilimin artması ve çatışmalar yaşanmasının temelini oluşturur.

5. SONUÇ

Zirai alanda 1950 ile 1960 yıllarını kapsayan dönemde, makineleşme ve modernizasyon süreciyle birlikte tarımsal üretim ortalama yüzde 80 oranında artış göstermiş bu da Türkiye’nin ekonomik büyümesini ve ticaretin canlanmasını sağlamıştır (Çakır vd., 2020: 138). Söz konusu dönemde hayata geçirilen politikalar aracılığıyla; tarımın makineleşmesi ve yeni karayollarının yapımıyla yerleşim birimlerinin birbirine bağlanması toplumsal hareketliliği hızlandırmış, kırlardan kentlere doğru yoğun bir göç hareketine neden olmuştur.

Ne var ki Türkiye’de kentleşme sürecini büyük oranda belirleyen, kırsal alandaki yapısal dönüşümlerle birlikte kentsel alanların çekim merkezi haline getirilmesidir. Bu olgunun ortaya çıkmasında Demokrat Parti iktidarının bilhassa karayolları politikası etkili olmuştur. DP iktidarının yol politikası; köylerin pazara bağlanmasını ve ülkenin en ücra köşesindeki insanların kent ve kasabanın pazarına ulaşabilmesini sağlamış; farklı renklerden oluşan,

içinde farklılıkları barındıran pazar sayesinde kırsal alandaki insanların da burada yer alabileceği duygusunu harekete geçirmiş, önce hayallerinin sonra umutlarının ve nihayet eylemlerinin dayanağı olmuştur. Yine de var olan kent koşulları, köyden kente gelenlerin hayallerini gerçekleştirmesi için uygun bir ortam sağlayamamıştır. Çünkü söz konusu yıllar, ülkenin hızlı ama plansız bir kalkınma hamlesi içinde olduğu; ekonomik, sosyal ve siyasal yapıda büyük değişimlerin meydana geleceği ve etkilerinin sonraki yıllara değin uzanacağı bir dönem olacaktı (Batmaz ve Erdem, 2016: 212).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'nin en önemli ekonomik kaynaklarından birinin tarım olması, nüfusun ağırlıklı olarak kırsalda toplanmasına neden olmuş, ancak 1950'li yıllarla birlikte teknoloji ve sanayi alanındaki gelişmeler kentlere doğru yoğun bir içgöç hareketini başlatmıştı. Ne var ki, inşaat sektörüne yeterli kaynağın aktarılamadığı ve kentlere gelen yurttaşların ekonomik geliriyle orantılı konutların inşa edilemediği bu süreçte, boşluğu gecekondulaşma hareketi doldurdu. Bu noktada ülkede yaşanan kentleşme sürecinde hemşerilik kavramının ortaya çıkması ve devletin sağlayamadığı sosyal yardımların çeşitli dernekler aracılığıyla yapılması da dikkat çekicidir.

1950'li yılları takip eden dönemde kentleşme sürecinin ivme kazanması, bir yandan var olan kentlerin nüfusunu hızla artırmış, öte yandan birçok yerleşim birimi de nüfus artışı nedeniyle kent statüsüne kavuşmuştur (Işık, 2005: 61). 1950 yılının verilerine göre, ülke genelindeki kentli nüfus 5 milyon 244 bin olarak kayda geçmiştir, sonraki 10 yılda ise yüzde 69 oranında artış gösteren kent nüfusu, 1960 yılına gelindiğinde 8 milyon 860 bin kişiyi bulmuştur. Yine aynı dönemin verilerine göre, kent nüfusunun toplam nüfus içindeki oranının da yüzde 25,1'den yüzde 31,9'a yükseldiği görülmüştür. Söz konusu dönemde kentli nüfus artışının en yüksek seviyesine ulaştığı yıl da 1950'lerin ilk yarısıdır. 1945-1955 arası kapsayan dönemde kentli nüfusun artış hızı binde 22,5 olarak hesaplanırken, 1950-1955 arasında bu oran binde 55,6'ya ulaşmıştır (akt. Yılmaz ve Çiftçi, 2011: 259).

KAYNAKÇA

- Adıyaman, K. (2008). Kentleşme Sürecinde Türkiye ve Kent Kimliği, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Balcı, M. (2018). "Çok Partili Dönemde Türkiye'de Kentleşme Olgusu", *ECONDER International Academic Journal*, 2(1), 8-15.
- Batmaz, N. Y. & Erdem, Ç. (2016). "Türkiye'de 1950-1960 Döneminde Kentleşme Sürecini Siyasi İktidarın Yapısı ve Uygulamaları Açısından Yorumlamak", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 1(47), 201-213.
- Çakır, H. & Kazkandı, Ş. B. & Aydılek, E. (2020). "Demokrat Parti Döneminde Tüketim Alışkanlıklarında Yaşanan Dönüşüm ve Toplumsal Yansımaları", *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3), 134-146.
- Çakır, S. (2011). "Türkiye'de Göç, Kentleşme/Gecekondulu Sorunu ve Üretilen Politikalar", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (23), 209-222.
- Genç, F. N. (2014). "Gecekonduyla Mücadeleden Kentsel Dönüşüme Türkiye'de Kentleşme Politikaları", *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 15-30.
- Işık, Ş. (2005). "Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri", *Ege Coğrafya Dergisi*, (14), 57-71.
- Kanca, O. C. (2012). "1950-1960 Arası Türkiye'de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19), 47-63.
- Kayan, A. (2017). "Planlı Dönemden Önce Kentleşme Politikalarındaki Sorunların Günümüze Yansımaları", *International Journal of Social Science Research*, 6(2), 158-183.
- Küçükkülahlı, S. (2017). "İktisadi Gelişmenin Gündelik Hayata Etkileri: Demokrat Parti Dönemi İstanbul Örneği", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(33), 519-554
- Niray, N. (2002). "Tarihsel Süreç İçinde Kentleşme Olgusu Ve Muğla Örneği", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9), 1-27.
- Orkut, E. (2017). *Demokrat Parti Döneminde Göç, Kentleşme ve Kadın (1950-1960)*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özer, S. (2014). "Demokrat Parti Dönemi Zirai Makineleşme Hareketi ve Sonuçları", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 61-80
- Öztürk, M. & Altuntepe, N. (2008). "Türkiye'de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent Ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması", *Journal of Yasar University*, 3(11), 1587-1625.

- Öztürk, S. & Çalışkan, H. (2019). “Kentleşme Gelişiminin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği”, İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (17), 677-694.
- Tosun, G. & Tosun, T. (1995). “Türkiye’de Kentleşme -Siyasal Yapılanma İlişkisi”, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Dergisi, 8(4), 43-63.
- Yıldırım, A. (2004). Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Yılmaz, E. & Çiftçi, S. (2011). “Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açından Türkiye’de Kentleşme Dönemleri”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10(35), 252-267.